

En pdf-artikel fra www.salmedatabasen.dk

Bibelsk reception i Iben Krogsdals salmer

Af Kirsten Nielsen, professor emeritus

Publiceret i oktober 2019

Bibelsk reception i Iben Krogsdals salmer

Af Kirsten Nielsen, professor emeritus

Salmer er sange, der skal kunne bruges i gudstjenesten eller ved andre lejligheder, hvor en eller flere henvender sig til Gud. I salmen giver digteren udtryk for sin tro og sit håb i lovprisning, tak og bøn; men salmer skal kunne anvendes af flere end digteren selv. De skal være skrevet i et sprog, som både virker velkendt og tilføjer noget nyt.

For den, der er kendt med den kristne tradition, vil det nye næppe bestå i de bibelske temaer, salmedigteren inddrager, men i måden det sker på. Det kan være gennem overraskende kombinationer på tværs af Det Gamle og Det Nye Testamente eller gennem en anderledes sprogbrug, hvor klassiske udtryk erstattes af nyere formuleringer. Men det nye kan også være salmedigterens brug af nutidige erfaringer. For den ikke så bibelvante kan det kendte netop være måden, nutiden beskrives på, mens det nye og anderledes er de bibelske referencer.

Både den bibelske tradition og de nutidige erfaringer hører med. Hvis salmedigteren helt undlader at inddrage bibelske motiver, kan det ende med, at det slet ikke bliver en salme. Og er der ingen formuleringer, der knytter til ved nutiden, vil salmen nemt blive uvedkommende. Netop ved at inddrage genkendelige træk fra sin samtid kan salmedigteren øge salmens troværdighed og relevans i en tid, hvor mange søgende mennesker har et begrænset kendskab til den kristne tradition.

Iben Krogsdals salmer og deres kontekster

Vi skal i det følgende beskæftige os med receptionen af Bibelen hos en enkelt moderne salmedigter, Iben Krogsdal. Hendes første salmesamling *Vi som er søgende*. Salmer til moderne

mennesker udkom i 2010, og hun har siden udgivet flere større samlinger, hvoraf den seneste, *Fra dybet*. Nye salmer over gamle salmer, udkom i maj 2019. I forordet til den første salmesamling gør hun opmærksom på, at hendes udgangspunkt er hverdagen.

Udgangspunktet for salmerne er for de flestes vedkommende hverken gudstjeneste, bibelsteder eller teologi; i stedet begynder de nede i dagligdagen, i den menneskelige erfaring, og de forsøger at knytte det himmelske - troens perspektiv - til netop denne dagligdag og erfaring (s. 9).

Den seneste udgivelse har i modsætning hertil sit udgangspunkt i en række salmer fra *Salmernes Bog* i Det Gamle Testamente, og det er vel at mærke de salmer, som indgår som gammeltestamentlige læsninger ved gudstjenesten. Om formålet med disse gendigtninger skriver Iben Krogsdal i sit forord:

De nye salmer er skrevet fra dybet: Traditionens, sjælelivets og salmernes historiske dyb. Det dyb, vi stadig kan hente inspiration fra og møde os selv i på godt og ondt (s. 11).

Bibelen som intertekst

Uanset om udgangspunktet er hverdagen eller en bibeltekst er formålet naturligvis at gøre det kristne budskab relevant for moderne mennesker. Der er derfor altid tale om reception af Bibelen, men det kan være mere eller mindre tydeligt for læseren. Når jeg taler om receptionen af Bibelen, bruger jeg begreberne intertekst og intertekstualitet som nøgle til forståelsen af, hvad der sker, når en bibelsk tekst indtages i en salme (se nærmere i Kirsten Nielsen 2000). Selve begrebet intertekstualitet går tilbage til Julia Kristeva;

men det blev hurtigt overtaget og viderefortolket af andre. I indledningen til Kristevas bog *Desire in Language* skriver Leon S. Roudiez om denne udvikling, at begrebet intertextuality "was originally introduced by Kristeva and met with immediate success", og så tilføjer han: "it has since been much used and abused on both sides of the Atlantic" (s. 15).

Jeg tror gerne, at Kristevas begreb er blevet både brugt og misbrugt. Så lad mig straks præcisere, hvordan jeg selv bruger begrebet. Det afgørende ved begrebet intertekstualitet er, at det gør det tydeligt, at ingen tekst bliver til uafhængigt af andre tekster. Tekster indgår i andre tekster og optager andre tekster i sig. Derfor læser vi heller aldrig en tekst uafhængigt af andre tekster. Enhver tekst indgår således i et netværk af tekster og får sin betydning derudfra.

Tekster indeholder betydningspotentialer, der først realiseres i mødet med læserne - de samtidige læsere såvel som langt senere læsere. Når en salmedigter inddrager en bibelsk tekst eller elementer derfra som intertekst, kan der derfor ske det, at salmedigteren udnytter betydningspotentialer i den bibelske tekst, som ikke tidligere har været udnyttet. Et klassisk eksempel på en sådan udnyttelse af en ældre teksts betydningspotentialer er de nytestamentlige forfatters tolkning af gammeltestamentlige profetier som forudsigelser af Kristus (se f.eks. tolkningen af den lidende Herrens tjener i Apostlenes Gerninger kap. 8,26-39).

Med til den intertekstualitet, som en tekst bliver forstået ud fra, er desuden læserens eget liv. Og når det gælder salmer til brug i Folkekirkens gudstjeneste, er selve gudstjenesten, og hvad der i øvrigt sker i løbet af den, også med til at skabe betydning. Gudstjenestens øvrige led fungerer som intertekster, der lægger betydning til, men de er samtidig en ramme og dermed en grænse for, hvad teksterne med rimelighed kan bringes til at betyde.

Receptionshistorie handler om hele den proces, Bibelen er blevet til under og stadig bruges og tolkes i. Bibelen har en lang historie bag sig, og formentlig også en lang historie foran sig. De følgende analyser er forsøg på at standse op på et bestemt tidspunkt og sted i processen og give et bud på, hvordan en moderne salmedigter som Iben Krogsdal har ladet sig inspirere af forskellige bibelske tekster og dermed bidraget til receptionshistorien.

Iben Krogsdals gendigtninger af gammeltestamentlige salmer

I sin seneste udgivelse, *Fra Dybet*. Nye salmer over gamle salmer, har Iben Krogsdal givet sin tolkning af de salmer fra Salmernes Bog, som læses i gudstjenesten. Efter hver salme er det anført, hvilken gammeltestamentlig salme, det drejer sig om, samt hvilken søndag i kirkeåret, salmen er beregnet til. Man må derfor regne med, at ikke blot den gamle salme, men også den pågældende gudstjeneste fungerer som intertekst og dermed som ramme for ikke blot Krogsdals fortolkning af de gamle salmer, men også for menighedens forståelse.

Den gammeltestamentlige læsning til Langfredag er Sl 22,2-22a, hvor salmisten indleder sin klage med ordene: "Min Gud, min Gud, hvorfor har du forladt mig?" Men det er ikke her Iben Krogsdal begynder. Hendes salme begynder med linjen: "Langfredag i verden. Og himlen er stille" (s. 38-39; se også i efterskriftet s. 104-105). Det er Langfredag med Jesu korsfæstelse, der angiver salmens tema. Krogsdal nævner dog hverken Jesu navn eller Golgata, for formålet med salmen er ikke at genfortælle, hvad der skete dengang, men at gøre lidelsen nærværende, så læseren ikke blot tænker tilbage på Jesu lidelse og død, men også forstår salmen som udtryk for, hvad der sker i dag.

*Langfredag i verden.
Og himlen er stille.
Et menneske hænger på korset forladt.
Langfredag i verden.
Et dunkende varsel
om den, der skal jages i nat*

*Langfredag i verden.
Og himlen er stille
mens dyrene samles om lemlæstet kød.
Langfredag i verden.
De stærkeste lever
og solen er blødende rød*

*Langfredag i verden.
Og himlen er stille
og lysene blafrer og så går de ud.
Langfredag i verden.
Nu falder en stjerne,
det hvisker de gamle om Gud*

*Langfredag i verden.
Og himlen er stille
og mødrene græder af længsel og
savn.
Langfredag i verden.
Nu kommer den time
hvor hundene flænses Guds navn*

*Langfredag i verden.
Og himlen er stille
og rovdyret sejrer og jorden er kold.
Langfredag i verden.
Nu kommer den time
hvor arterne brøler af vold*

*Langfredag i verden.
Gud, hvor er du henne?
Lad døds kampen ende og vis hvem du
er.
Langfredag i verden. Gud, hjælp os.
Det haster.
Der hænger et menneske her.*

Salmen er som sit gammeltestamentlige forlæg en bønssalme. Strukturen er den samme som i Sl 22,2-22a, hvor salmisten skildrer sin nød og derpå beder om Guds hjælp. Som læsetekst Langfredag er det kun den klagende del af Sl 22, der er med. Resten af salmen, Sl 22,22b-32, hvor salmisten takker for Guds indgriben, læses først Anden Påskedag. Først efter Jesu opstandelse er der grund til at takke. Iben Krogsdal holder sig inden for den ramme, som Sl 22,2-22a og Langfredagens evangelium sætter. Det er en kristen salme, men der er ingen foregribelse af påskemorgen.

Det gentagne "Langfredag i verden" placerer ikke alene salmen i kirkeåret, men også i denne verden. I de følgende linjer gøres det tydeligt, at det ikke kun handler om en bestemt korsfæstelse engang i fortiden. Historien gentager sig. Langfredag er nemlig også et varsel om det, der sker "i nat".

Det centrale i salmistens klage er gudsforladtheden. Men hvor salmisten begynder sin klage med det anklagende spørgsmål: "Min Gud, min Gud, hvorfor har du forladt mig?", dér vælger Iben Krogsdal det tilsyneladende nøgternt konstaterende: "Og himlen er stille". Men for hver gang sætningen gentages efter endnu en beskrivelse af, hvad der sker i verden, får den en mere og mere anklagende tone. Hos salmisten er gudsfraværet den direkte årsag til den lidelse, han udsættes for. Det er, fordi Gud ikke er hos ham, at fjenderne kan få magten. Hos Iben Krogsdal er fraværet formuleret som himlens tavshed. Det manglende svar vil formentlig være en mere dækkende beskrivelse af det moderne menneskes oplevelse af Guds fravær end salmistens opfattelse af forholdet mellem Guds fravær og fjendernes angreb.

Sætningen "Nu falder en stjerne" er sat med kursiv. Spørger man, hvad det er for nogle gamle, der har sagt sådan, er der for mig at se to muligheder. Det kan være et gammelt mundheld, som Krogsdal er stødt på, eller der kan ligge et bibelsted bagved. Ofte må man lade mulighederne stå åbne, men i dette tilfælde var det nærliggende at spørge salme-

digteren selv, hvad hun har tænkt på. Direkte anspurgt har Iben Krogdals svaret, at hun har hentet forestillingen om den faldende stjerne fra H.C. Andersens eventyr, "Den lille pige med svovlstikkerne". Mens den lille pige sidder ude i kulden, ser hun en stjerne falde og kommer til at tænke på, at hendes gamle mormor har sagt, at når en stjerne falder, går der en sjæl op til Gud. Iben Krogdals bruger altså referencen til H.C. Andersens eventyr til at udtrykke en forventning om, at Gud er der for at tage mod den korsfæstede. Nok tier himlen, men den gamle mormor ved at fortælle, at Gud er der og tager imod.

Læst alene ud fra konteksten og dens understregning af det fortvivlende ved Langfredag, havde jeg selv tænkt i en helt anden retning. Jeg forventede, at udtrykket skulle forstås som endnu et udtryk for det fortvivlende ved korsfæstelsen. Min tanke gik derfor til en af de vigtige profetier i Det Gamle Testamente, Bileamsprofetien. Her forudser profeten den kommende hersker, som skal sejre over fjenderne:

*En stjerne træder frem fra Jakob,
en herskerstav rejser sig fra Israel...*

(4 Mos 24,17)

Hvis vi inddrager denne profeti som intertekst til Krogdals salme, kommer den faldende stjerne til at stå i en stærkt kontrast til forventningen om den kommende hersker (Messias). Så er Langfredag dagen, hvor stjernen netop ikke træder frem, men falder. Langfredag er den dag, hvor profetien ser ud til ikke at gå i opfyldelse. Himlen tier, og profetens ord holder ikke.

De fleste vil nok mene, at det må være forfatterens egne ord og ikke en tilfældig læsers associationer, der er afgørende for den rigtige forståelse af teksten. Og det er det naturligvis, hvis man ønsker at kende forfatterintentionen og sætter den lig med tekstens betydning. Men receptionshistorien viser jo, at tekster er under stadig fortolkning. Nye læsere ser nye betyd-

ningsmuligheder. Iben Krogdals salme er et led i Bibelens reception, og vi læsere bidrager yderligere, når vi går i samtale med teksten og er åbne for dens betydningspotentialer.

En del af billederne i salmen er hentet direkte fra Sl 22, f.eks. skildringen af rovdyrene, der "samles om lemlæstet kød" (strofe 2). Men udtrykket "de stærkeste lever" kan også tolkes som en reference til tanken om "Survival of the fittest", ligesom ordet "arterne" (strofe 5) peger på Darwins bogtitel: "Om arternes oprindelse". Læseren vil ad den vej kunne få lidelsen sat ind i et nutidigt perspektiv, hvor evolutionstanken ofte tolkes som udtryk for, at det alene er styrke, det kommer an på i kampen om overlevelse.

Udtrykket "hundene flænses i Guds navn" (strofe 4) er åbent for fortolkning. Læst ud fra en gammeltestamentlig tankegang er der tale om fjender, der forhåner Gud. Set i en nytestamentlig kontekst kan Guds navn være en anden måde at tale om Jesus som Ordet på (jf. Johannesprologen). Rovdyret i strofe 5 kan læses som billede på det voldelige samfund, hvor arterne, dvs. mennesker såvel som dyr, "brøler af vold". Men Når Krogdals bruger ental, "Rovdyret", kan det også være som billede på Satan, som i Johannes' Åbenbaring bl.a. skildres som et drageuhyre (Åb 12). I så fald er der tale om en bibelsk intertekst.

I salmens sidste strofe kommer den direkte opfordring til Gud: "vis hvem du er". Med disse få ord sammenfatter Iben Krogdals det, som er formålet med Sl 22's klage. I Sl 22 minder salmisten Gud om, hvordan Gud som en jordemoder har taget imod ham fra fødslen af:

*Det var dig, der hjalp mig ud af moders liv
og gav mig tryghed ved moders bryst.
Til dig var jeg overladt fra min fødsel,
fra moders liv var du min Gud.*

(Sl 22,10-11)

Skildringen er en appel til Gud om stadig at tage sig af salmisten og gribe ind nu, hvor hans liv er truet. Krogsdal bruger ikke billedet af spædbarnet. Hendes opfordring til Gud er åbent for, hvordan vi vil beskrive Gud. Vi må hver især overveje, om det er den kærlige eller den magtfulde Gud, vi appellerer til - eller begge dele.

Iben Krogsdal bruger heller ikke i denne salme nogen af de sædvanlige kirkelige udtryk. Det er en salme ud fra Sl 22, men salmens teologi går ud over Det Gamle Testamente. Den handler om Langfredag i denne verden. Det er her, der hænger et menneske. Og det menneske er ikke alene et varsel om, hvad der også i dag kan ramme et menneske. Det er også den inkarnerede Gud midt i vores verden. Netop ved at inddrage forskellige intertekster undervejs, bibelske og ikke bibelske, kan vi få et klarere indtryk af denne dobbelthed.

Lytte til din vilje, når vi giver op

I adskillige af sine salmer holder Iben Krogsdal sig inden for det gammeltestamentlige univers. Et eksempel på en sådan salme er "Lytte til din vilje, når vi giver op", (Fra Dybet, s. 79, se også i efterskriftet s. 112-113). Salmen er skrevet til 14. søndag efter Trinitatis (1), hvor den gammeltestamentlige læsning er Sl 103,1-13 [22].

Lytte til din vilje, når vi giver op:

Himlens stille ankomst i en rystet krop

*Åh, at komme dødtræt hjem og høre til,
hviske lissom sivet: Komme hvad der vil*

*Blomstre, visne, synke i din modernagt,
høre livets ord, der bliver evigsagt*

*Alle verdens tårer i dit øjeblik,
universets favn om det vi ikke fik*

*Være dine elskede fortabte børn,
mærke smerten lette som en kongeørn*

*Lyde det, du hvisker, på en hverdagsnat:
Den, der slipper magten, får sit liv forladt*

Sl 103 er en af de store hymner i Salmernes Bog. Her møder man især tre hovedtyper: Bønssalmerne (klagesalmerne), hymnerne og takkesalmerne. Formålet med de tre genrer er, enkelt sagt, følgende: Bønssalmen skal få Gud til at forandre salmistens eller kollektivets situation. Hymnerne skal bevæge Gud til stadig at være den, Gud er. Og takkesalmerne kombinerer ved tilbageblikket på den tidligere ulykke og takken for redningen de to formål: Gud har ændret situationen, og derfor beder salmisten om, at Gud stadig vil være den samme.

Salmerne er henvendt til Gud selv og skal gøre indtryk på Gud. I Sl 103 lovpriser salmisten Gud for alle hans velgerninger. Gud tilgiver skyld, helbreder fra sygdom, udfrier fra graven og gør "ung som ørnen". Gud øver "retfærdighed og ret mod alle undertrykte", bliver ikke ved med at anklage sit folk eller vise sin vrede. Gud tilgiver og er nådig ud over alle grænser. Gud er barmhjertig som en far over for sine børn, og derfor skal alle lovprise Herren.

Hvad er det så fra denne salme, som Iben Krogsdal viderefører i sin version? Der er meget få steder, hvor man fornemmer en direkte genbrug af udtryk fra forlægget. Hun medtager billedet af os som børn samt billedet af ørnen. Men hendes perspektiv er et andet. Salmisten beskriver, hvem Gud er. Iben Krogsdal beskriver, hvordan det menneske har det, som har en sådan Gud. Salmens læser skal se sig selv som et menneske, som har brug for Guds tilgivelse og barmhjertighed. Det er et menneske, der er ved at give op, men som finder sin trøst i at høre hjemme et sted. Når Krogsdal taler om at "komme dødtræt hjem og høre til", skal det ses i lyset af den indledende strofe om at lytte til Guds vilje og mærke himlen komme nær. Hjem er både det fysiske hjem og det sted, hvor Gud er nær.

I strofe 3 inddrager hun blomsterne, selv om de ikke omtales i Sl 103,1-13, men først i vers 15, hvor menneskets liv sammenlignes med "græsset, der blomstrer som markens blomster; når vinden blæser over det, er det ikke mere...". Og det er nok det følgende vers i Sl 103 om Guds troskab og pagt, som varer evigt, der har inspireret hende til at forbinde blomstens visnen med noget positivt, at "synke i din modernagt". Og hvor kommer selve modernibilledet så fra? I den danske oversættelse er det faderen, der bruges som billede på Guds barmhjertighed; men på hebraisk er glosen for barmhjertighed en variant af glosen for en livmoder. En meget direkte oversættelse kunne derfor lyde: "Som en far har livmoder over for sine børn...". Hvad den autoriserede oversættelse ikke kan udtrykke, kommer faktisk frem i den nye salmes tale om modernmagten. Men her kræves der den særlige forudsætning af læseren, at han eller hun kender den hebraiske version af salmen eller på anden måde har kendskab til betydningen af det hebraiske ord.

Perspektivet i Krogsdals salme er menneskets oplevelse af, hvordan det er at være et Guds barn. Og dermed får hun også givet sin lovprisning af den Gud, som hun føler sig hjemme hos. Men hun undgår de store, klassiske udtryk som "Min sjæl, pris Herren, alt i mig skal prise hans hellige navn" (Sl 103,1). Eller ord som velgerninger, skyld, retfærdighed, barmhjertighed, nåde, vrede og troskab. Herved opnår hun, at salmen også giver mening for den, der må nøjes med en indirekte lovprisning, fordi livet ikke kun er præget af Guds velgerninger. Eller anderledes sagt: Midt i et liv med træthed og tårer, hvor vi er som fortabte børn, dér kommer hendes stilfærdige beskrivelse af, hvordan det ikke desto mindre sker, at himlen kommer ganske stille, at vi kan høre livets ord og mærker, hvordan universet også favner det, vi netop ikke fik - for så til slut at acceptere, at vi må slippe vores egen magt for at få Guds tilgivelse over vores liv. Salmen skaber en bevægelse fra negativt til positivt,

dels inden for de enkelte strofer, dels inden for hele forløbet. Salmen kan bringe os hjem.

Disse få eksempler viser, hvordan Iben Krogsdal genbruger motiver fra de gammeltestamentlige salmer, men vælger sine egne ord. Hun ønsker ikke at gentage de traditionelle kirkelige ord og vendinger. Hun tager udgangspunkt i den menneskelige situation i stedet for som salmisten at beskrive, hvordan Gud er; men hun er sig bevidst, at det budskab, hun læser ud af de gamle salmer, stadig er relevant for det moderne menneske. Hendes gudsbilleder er derfor i overensstemmelse med de bibelske tekster, hun er inspireret af, selv om hun vælger sin egen måde at formulere dem på.

Et helt nyt gudsbillede

Undertiden vælger Iben Krogsdal et billede, som er alt andet end bibelsk, men som har den samme effekt som mange andre bibelske gudsbilleder har, nemlig at udtrykke glæde og tryghed ved fællesskabet med Gud. Det sker således i salmen "I dag er livet kommet til sig selv" fra salmesamlingen Fuldmagt – 40 nye salmer (Iben Krogsdal, 2013, 58-59). Her begynder hun med dette glade udbrud:

*I dag er livet kommet til sig selv
det suser i mit sind af nye dufte
utroligt! jeg kan mærke Gud er god
jeg bliver som en hvalp han godt må lufte!*

Gud som hundelufter er ikke et bibelsk billede, men det er meget sigende for os, der lever i dag og ikke deler den bibelske verdens foragt for hundene, men tværtimod ser dem som menneskets bedste ven. Og så er det bare godt, at det er Gud, der har fat i den lange ende!

Og så er billedet alligevel ikke i modstrid med bibelsk tradition, hvor forholdet mellem Gud og mennesker også kan beskrives i billedet af forholdet mellem et menneske og et dyr. I Bibelen er det fåret, som oplever Guds omsorg, når Gud er som en hyrde (jf. f.eks. Sl 23:

"Herren er min hyrde"). Men hvor hyrdebilledet kan virke så velkendt, at det nærmer sig klichéen, vil billedet af Gud som hundelufter være en virkelig øjenåbner.

Det ondes rolle i Iben Krogsdals salmer

Et af de emner, som gennemgående behandles anderledes i de nye salmer, er dæmonologien. Mens Luther uden videre kunne tale om djævl, der myldrer frem (DDS 336), så finder man ikke mange djævl i de nye salmer (se nærmere i afsnittet "Gud og ondskaben" i Kirsten Nielsen, 2007, 286-288; se også Bent Rosendals artikel på Salmedatabasen, "Exit Satan" om Satans rolle i Oplysningstidens salmebøger).

Vi skal nu se på, hvordan Iben Krogsdal forholder sig til dæmonologien. I salmesamlingen *Vor Gud*, du mærker vores sorg fra 2013 har Krogsdal gendigtet et antal Luthersalmer. Samlingens første salme er skrevet ud fra Luthers bedst kendte salme "Vor Gud han er så fast en borg". Som kommentar til salmen skriver Krogsdal bl.a. følgende:

"Vor Gud, du mærker vores sorg" er en slags moddigting af Luthers salme. I den nye salme er Gud ikke gammeltestamentligt fast (en borg, et værn, en bevarer, en krigsherre), men (først og fremmest) en nytestamentlig Gud, der mærker vores sorg. Han er ikke den, der gør os ranke over for fjenden - han er snarere den, der ryster os, når vi gør os selv til faste og urokkelige borge i verden. Han er ikke den, der står på vores side i kampen mod nogen udenfor - han er den, der griber ind, når vi dæmoniserer andre for at redde os selv. Han er ikke den, der fælder fjender på en slagmark - han er den, der viser os mørket i vores eget sind, når vi marcherer mod andre i den tro, at vi er de entydigt gode og de er de entydigt onde. (s. 10)

Iben Krogsdal forholder sig hermed kritisk til den lutherske tradition og giver sit bud på, hvordan hun hører evangeliet. For hende er Gud derfor den, "der trækker os ud af det mørke i os selv, der gør os blinde" (s. 11).

Reception består også i kritiske modspil til traditionen og dens gudsbilleder. I salmens to første strofer skildrer Iben Krogsdal, hvordan Gud mærker vores sorg og "ryster vores faste borg". Når vi selv "tar magt i verden", kommer Gud og lægger sin hånd om os "og hvisker: luk dig op / for himlen som den kommer". Tredje strofe er den strofe, hvor Luther taler meget direkte om den djævelske magt, og Iben Krogsdal giver sit modspil:

*Og myldred djævl frem på jord
og os opsluge ville,
vi frygter dog ej fare stor,
de deres trusler spille;
lad rase mørkets drot
med løgn og mord og spot,
han har dog få't sin dom,
da Krist til jorden kom,
et ord ham nu kan fælde.*

Vor Gud han er så fast en borg, DDS 336

*Og går vi frem med vold og magt
mod dem vi kaldte fjender
og mødes vi i svag foragt
for dem vi ikke kender
så står din dreng med lys
og siger: Mørke, frys!
og hvisker trapper ind
i vores dybe sind
de går mod åbenlyset*

Vor Gud, du mærker vores sorg, 2016, 10-13.

Hos Iben Krogsdal er det onde noget i os selv. Det er en anderledes teologi end Luthers, hvor der er tale om ydre magter, der skal bekæmpes.

Fælles for Luther og Krogsdal er, at kun Gud kan befri os. Men hvor Luther taler om den magt, der står bag ondskenen, holder Krogsdal sig til de måder, ondskenen manifesterer sig på i form af menneskelige tanker og handlinger.

Salmens fjerde og sidste strofe adskiller sig ligeledes fra Luthers:

*Guds Ord de nok skal lade stå
og dertil utak have,
thi Herren selv vil med os gå
alt med sin Ånd og gave;
og tage de vort liv,
gods, ære, barn og viv,
lad fare i Guds navn!
Dem bringer det ej gavn,
Guds rige vi beholder.*

Vor Gud han er så fast en borg, DDS 336

*Og står vi foran vores død
med hænder uden chancer
og falder himlen mørkerød
i onde nattetraner
så rejser du din søn
så voldsomt nattesøn
han vælter vores sten
han gør det én for én
til morgensolen brænder*

Vor Gud, du mærker vores sorg, 2016, 10-13.

Luthers strofe handler fortsat om Kristi kamp mod de djævelske magter. Herren selv går med os, og selv om de djævelske magter (som Luther nok også har forbundet med konkrete ydre politiske fjender) endog tager vores liv og vore kære, så udtrykker Luther tillid til, at Ordet, dvs. Kristus selv, vil stå tilbage, og vi vil beholde Guds rige.

I Iben Krogsdals version er der ingen ydre djævelske magter. Døden er ikke et resultat af Djævelens magt, men et livsvilkår. Derpå

beskriver Iben Krogsdal de "onde nattetraner", hvor "himlen falder mørkerød". Der sker hermed en afmytologisering af det bibelske univers, når der ikke tales om djævelske magter, men om indre oplevelser. Luther og Krogsdal deler tilliden til Gud. Men hvor Luther nøjes med at henvise til Jesus som Ordet, udfolder Krogsdal et billede af Guds søn, der "vælder vores sten ... til morgensolen brænder". Billedet giver associationer til stenen for Jesu grav, der blev væltet bort påskemorgen. Det er opstandelsesforkyndelse. Og det er igen et eksempel på, at Iben Krogsdal undgår et klassisk teologisk begreb som "Ordet", der for nogle vil virke uforståeligt, for andre så velkendt, at man dårligt overvejer, hvad det indebærer.

Iben Krogsdals salme er karakteristisk ved dens afmytologisering af de djævelske magter og dens seen indad, hvor Luther så udad. Ændringen svarer godt til den store interesse for psykologi, som præger nutiden, og som gør det nærliggende at sætte mennesket i centrum. Iben Krogsdals synsvinkel er meget tit netop den menneskelige synsvinkel. Hvad er det, vi oplever?

Erfaring og bibelske intertekster

Svend Bjerg har i bogen *Tro og erfaring* fra 2006 skelnet mellem tre faser i teologihistorien: den præmoderne tid, hvor man brugte mange gudsbilleder for at få svar på spørgsmålet: "Hvem er Gud?", den moderne tid, hvor man forsøgte at gøre sig et begreb om Gud: "Hvad er Gud?", og den postmoderne tid, hvor vi taler om de mange Gudserfaringer for at få svar på spørgsmålet "Hvor er Gud?" (jf. Kirsten Nielsen 2007, 289). En sådan opdeling er naturligvis først og fremmest en hjælp til at se karakteristiske træk ved bestemte perioder. Og selv om det ikke er overbevisende at forbinde brugen af gudsbilleder alene med præmoderne tid, så svarer Svend Bjergs påpegning af erfaringens betydning i den

postmoderne tid godt til, hvad vi kan se af Iben Krogsdals salmer.

Det er det søgende, spørgende menneske, der er udgangspunktet for hendes salmer. Med sine salmer vil hun sætte sprog på de erfaringer, det moderne menneske gør sig. Det sker i et sprog, som moderne mennesker kan genkende sig selv i. Hun nøjes dog ikke med det. Hun inddrager den kristne forkyndelse, som hun kender den fra Bibelens tekster, men det sprog, hun anvender, er anderledes end det klassiske, kirkelige sprog. Hun undgår at genbrug tunge, dogmatiske begreber, som mange moderne mennesker ganske enkelt ikke forbinder noget med, og som derfor ville virke ekskluderende. I stedet vælger hun billeder fra hverdagen til at videregive det kristne budskab på en vedkommende måde.

I nogle af salmerne går hun bevidst ind i en kritik af gudsbilleder, som hun ikke kan acceptere, sådan som det er tilfældet med hendes moddigtninger til Luthers salmer. Iben Krogsdal tager således afstand fra de voldelige gudsbilleder, hvor Gud skildres som en magtfuld konge, der går i krig mod fjenderne, ligesom hun ikke kan bruge forestillingerne om Djævelen og hans dæmoner. Her sker der en klar afmytologisering. Dertil kommer, at det onde hos Krogsdal i høj grad beskrives som indre fænomener i mennesket selv.

Bibelens receptionshistorie er en fortælling om, hvordan bl.a. salmedigtere gennem tiden har brugt Bibelen som intertekst. Men det er også fortællingen om, hvordan egne erfaringer, tidens strømninger og store spørgsmål har influeret salmedigternes måde at forholde sig til Bibelen på. Set over et længere tidsforløb vil det blive tydeligt, at salmedigterne alt efter den tid, de lever i, lægger vægten på visse sider af det bibelske budskab, mens andre forbigås. Receptionshistorien er derfor ikke blot med til at pege på de mange forskellige fortolkninger af Bibelen, den kan også minde os om, hvilken mængde af tanker og forestillinger, de bibelske forfattere har gjort sig og givet videre til stadig refleksion i tilslutning eller modsigelse.

Litteratur

100 salmer. *Et salmebogstillæg*, red. Morten Skovsted m.fl. (Eksistensen, 2016).

Svend Bjerg, *Tro og erfaring* (Forlaget Anis 2006).

Julia Kristeva, *Desire in Language. A Semiotic Approach to Literature and Art*, ed. Leon S. Roudiez (Columbia University Press, 1980).

Iben Krogsdal, *Vi som er søgende. Salmer til moderne mennesker* (Unitas Forlag 2010).

Iben Krogsdal, *Fuldmagt – 40 nye salmer* (Unitas Forlag, 2013).

Iben Krogsdal, *Vild Opstandelse. Salmedigte* (Sarasene 2015).

Iben Krogsdal, *Vor Gud, du mærker vores sorg*. Luther nydigtet (Syng Nyt; www.syngnyt.dk 2016).

Iben Krogsdal, *Fra dybet. Nye salmer over gamle salmer* (Syng Nyt 2019). Udgivelsen er forsynet med et efterskrift af Kirsten Nielsen, s. 93-117.

Kirsten Nielsen, "Intertextuality and Hebrew Bible." in Congress Volume Oslo 1998, ed. A. Lemaire & M. Sæbø (E.J. Brill 2000), 17-31.

Kirsten, Nielsen, *Der flammer en ild. Gudsbilleder i nyere danske salmer* (Aros Forlag 2007).

Kirsten Nielsen, Morten Skovsted og Mads Djernes, *100 kommentarer til salmebogstillægget 100 salmer* (SyngNyt 2016).